

УДК 3.37. 376

Вялкін О. С.

асп. НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Інклюзивна освіта, яка за своєю природою ґрунтується на повазі до відмінностей і прийнятті кожної дитини, стає особливо вразливою в кризових умовах. На думку О. Безпалько [1, с. 72], соціальна напруга та страх перед «чужим» є головними бар'єрами на шляху до побудови інклюзивної спільноти. Формування толерантності – це не лише педагогічна, а й соціальна необхідність, що забезпечує стійкість суспільства в умовах воєнного часу.

У педагогічній науці толерантність розглядається як інтегративна особистісна якість, що виявляється у здатності визнавати право інших на відмінність у поглядах, поведінці та способі життя без дискримінації й агресії, як форму активного ставлення до дійсності, що пов'язана з гуманістичними цінностями особистості.

Дослідники І. Бех та В. Кириченко [2, с. 41] звертають увагу на те, що кризові умови суттєво ускладнюють процес формування толерантності.

Хронічний стрес провокує підвищення рівня агресивності дітей як захисну реакцію, а разом із нею посилюється тривожність і недовіра до оточуючих. Наслідком психологічної травми нерідко стає порушення механізмів емпатії, що, своєю чергою, живить стигматизацію «інших» – переміщених осіб, дітей з ООП. Освітнє середовище залишається провідним інститутом формування толерантності. Адже, саме школа є тим простором, де дитина вчиться жити поряд з «іншим», приймати різноманіття та вирішувати конфлікти мирними засобами.

Серед ефективних методів формування толерантності в інклюзивному класі особливе місце посідають інтерактивні технології. Робота в мікрогрупах, обговорення в «колі думок» та техніка «Акваріум» створюють умови, за яких кожна дитина отримує можливість безпечно висловити власну позицію та почути інших без осуду й тиску. Не менш дієвим інструментом є рольові ігри та драматизація, дитина має змогу прожити ситуацію в чужій ролі зсередини та поступово сформувати здатність розуміти мотиви й почуття людини, яка відрізняється від неї досвідом, станом здоров'я.

Окремого значення набуває цілеспрямована робота з розвитку емпатії. Вправи на активне слухання вчать дитину не просто чути, а й відчувати співрозмовника. «Карта почуттів» допомагає усвідомити й назвати власні емоційні стани, що є передумовою розуміння емоцій інших. Техніка «Поставте себе на місце іншого» безпосередньо моделює досвід «іншості» й знижує готовність до стигматизації.

Водночас жоден із зазначених методів не матиме стійкого ефекту без підтримки безпечного психологічного клімату в класі. Спільно вироблені й зрозумілі всім правила взаємодії формують відчуття передбачуваності та захищеності. Класні ритуали □ спільне вітання, рефлексія дня, традиції підтримки □ зміцнюють відчуття приналежності до спільноти. Психологічні «хвилинки» на початку або наприкінці уроку дають дітям простір для опрацювання накопичених емоцій, що є особливо важливим в умовах воєнного часу, коли емоційний фон учнів залишається нестабільним.

Створення толерантного освітнього середовища вимагає системного підходу, що передбачає розробку та впровадження цілісної шкільної програми виховання толерантності з урахуванням воєнного контексту. Така програма має охоплювати всіх учасників освітнього процесу □ учнів, педагогів і батьків □ оскільки лише за умови спільної відповідальності можливе формування стійкої культури взаємоповаги.

Невід'ємною складовою цієї роботи є психолого-педагогічна підтримка учнів. Вона передбачає систематичну психодіагностику рівня тривожності й агресивності, впровадження програм психологічної реабілітації та опанування дітьми технік психологічної стійкості. Розвиток резилієнсу в умовах воєнної травми є не самоцілью, а необхідною передумовою для

формування просоціальних якостей, зокрема здатності до толерантної взаємодії.

Паралельно із роботою з дітьми принципово важливою є співпраця з батьками. Виховна позиція сім'ї, особливо у родинах внутрішньо переміщених осіб, значною мірою визначає установки дитини щодо «своїх» та «чужих». Батьківські тренінги з толерантного спілкування та позитивного батьківства в умовах воєнного стресу є необхідним компонентом системної роботи, що виходить за межі школи.

Таким чином, формування толерантності в умовах воєнного часу є складним, багатоаспектним процесом, що потребує системного педагогічного підходу. Толерантність є не лише моральною чеснотою, а й необхідною умовою ефективної інклюзивної освіти, особливо в умовах кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
3. Алексеєнко Т. Ф. Соціальна педагогіка : словник-довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2009. 542 с.